

Чистякова Ю. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри права ЄС та порівняльного правознавства*

ДІАХРОННИЙ ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НА ОСНОВІ СЕМІОТИЧНОГО ПІДХОДУ

Аналіз різноманітних правових конструкцій за допомогою семіотичного підходу дозволяє всебірно вивчити їх не тільки в сьогоденні, але й в історичній ретроспективі. З використанням даного підходу можна чітко простежити процес розвитку конкретного правового знаку, проаналізувавши зміну його означачої чи означеної частини в часі. При цьому важливу роль відіграє діахронний порівняльно-правовий аналіз, який дозволяє зосередитись не на самому об'єкті, а на процесі його розвитку, вивчаючи послідовність станів, що проходить об'єкт (Рожкова Л. П. О принципах типології государства и права // Правоведение. – 1975. – № 2. – С. 34).

Вивчення права в його динамічному розвитку, погляд на нього як на феномен, що змінюється дозволяє досліджувати часові й тим самим причинно-наслідкові зв'язки в праві. Діахронний підхід, проте, неправомірно ототожнювати тільки з відтворенням історії права упродовж певного часу, з порівняно-історичним правознавством; предметом діахронного аналізу є будь-які зміни і між часові зв'язки в праві, для виявлення, наприклад, вмотивованості правової знакової одиниці.

Засновник семіотики Ф. де Соссюр, який докладно висвітлив синхронні та діахронні аспекти пізнання знаків, зазначав, що в будь-якій науці, в тому числі й у правовій, можливо виділити дві осі, по яких розташовуються об'єкти, що входять в їх компетенцію:

1) вісь одночасності, яка характеризує взаємозв'язки між явищами, що співіснують, де виключено всяке втручання часу;

2) вісь послідовності, на якій ніколи не можна розглядати більше однієї речі відразу і по якій розташовуються усі явища першої осі з усіма їх змінами (Соссюр Ф. Курс общей лингвистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sbiblio.com/biblio/archive/sostur_kurs/?search=%f1%ee%f1%fe%#st).

Тобто завжди можливе як синхронне вивчення права та його знаків, так і діахронне, при чому вони не є взаємовиключними. Слід, далі, відмітити, що чим складніше і більш чітко організована система знаків, тим більша необхідність, саме внаслідок складності цієї системи, вивчати її послідовно, по обох осях.

Практично діахронний аналіз зводиться до трьох основних варіантів (Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sbiblio.com/biblio/archive/kovalchuk_metodi/03.aspx?search=%e4%e8%e0%5f0%ee%ed%ed%fb%e9#st). Перший з них виявляє в об'єктах такі характеристики їх процесів, як тривалість, частота різних подій, тривалість пауз між подіями і тому подібне. Це простий варіант аналізу, що дає уявлення про початковий стан об'єкта і його зовнішні характеристики. Другий варіант діахронного аналізу спрямований на розкриття внутрішньої часової будови об'єкта. Виділяються визначені стадії або фази в його розвитку, а також однотипні події, пов'язанні з його функціонуванням. Це – найбільш

широко поширений варіант діахронного аналізу. Третій варіант діахронного аналізу полягає у виявленні динаміки окремих знакових систем або їх сукупності на тлі розвитку ширшої системи, по відношенню до якої досліджувана система виступає як підсистема. Таким буде, наприклад, аналіз розвитку громадянського суспільства залежно від соціально-економічного розвитку. Це найбільш складний вид діахронного аналізу в його динамічному варіанті. Здійснення цього аналізу спирається на два перші варіанти і вимагає динамічних даних про системи, що вивчаються. Труднощі, обумовлені формуванням таких даних, і складнощі аналізу динамічних рядів показників обмежують можливості практичного застосування цього аналізу в порівняльно-правових дослідженнях.

Саме на засадах діахронного порівняння в сучасній російській юридичній науці формується школа хронодискретного моногеографічного порівняльного правознавства, яка на відміну від традиційного порівняльного правознавства об'єктом дослідження вибирає не аналогічні правові інститути, які мають місце в різних державах в один час, а правові інститути, які мали місце в дореволюційній Росії та відродженні в Російській Федерації за умови відсутності між ними прямої спадковості (наприклад, історія суду присяжних). Об'єктом хронодискретного моногеографічного порівняльного правознавства не є виключно російські правові та державні інститути. В історії багатьох країн, в тому числі і України, мали місце певні події (революції, реформи, війни, встановлення певного політичного режиму і т. д.), які зробили їх історію дискретною, тим самим створюючи ґрунт для наукового пошуку школи хронодискретного моногеографічного порівняльного правознавства (Демичев А. А. *Методологические принципы научной школы хронодискретного моногеографического сравнительного правоведения* // *Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права: Право. Економіка. Управління. 2002 – 2009. – Вип. 2. – С. 7, 9, 10*). Таким чином, в рамках цього наукового напрямку порівняльного правознавства діахронно вивчаються правові знаки, які в процесі свого функціонування в межах однієї правової системи не функціонували протягом певного часу, дослідження можуть базуватись на відслідкуванні змін, що відбулися в цих знаках, при чому одразу в двох частинах – означуючій та означаемій.

Діахронні дослідження, що дають уявлення про еволюцію змісту того або іншого правового знаку, є важливою умовою розуміння суті знаку, оскільки зазвичай норми й інститути сучасного права несуть на собі відбиток минулого. Справедливість такого твердження особливо очевидна для правових систем, що розвиваються протягом століть еволюційно, без корінних ломок і революцій, де деякі правові норми діють століттями. Порівняльно-діахронний аналіз не обмежується з'ясуванням минулого ходу розвитку правових знаків, але служить засобом для вивчення діючого права, а також для визначення майбутнього правової системи. Аналіз правових систем та знаків в часі дає можливість виявити тенденції їх розвитку, створити науковий прогноз (Черданцев А. Ф. *Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: Юрайт, 2000. – С. 392*), що є вельми важливим для сучасних порівняльно-правових досліджень, адже визначення векторів можливого подальшого розвитку правових систем та їх складових елементів, дозволить більш точно охарактеризувати правову карту світу.